

МІСЬКЕ БУДІВНИЦТВО ТА ГОСПОДАРСТВО

УДК 711.25+69.059

<https://doi.org/10.31713/vt2202318>

Соколенко К. В., аспірант (Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля, м. Київ)

АНАЛІЗ ЗАВДАНЬ МІСТОБУДІВНОГО ВІДНОВЛЕННЯ УРБАНІЗОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Досліджується вплив масштабів та характеру руйнувань внаслідок бойових дій у Луганській області на можливості відтворення урбанізованих територій. Визначено завдання містобудівного відновлення урбанізованих територій, порушених бойовими діями.

Доцільність відновлення об'єкта визначається здатністю забезпечити певну функцію містобудівної діяльності. Об'єкти групуються за ознаками розміру територій та за принципом першочерговості відновлення об'єкта містобудування. Принцип ієрархічності та принцип комплексного розвитку визначають, що недоцільно планувати розвиток окремого міста, не враховуючи інтереси території. Завдання містобудівного відтворення урбанізованих територій та зруйнованих міст повинні враховувати принципи захищеності та безпеки, доступності, автономності, адаптивності, привабливості, екологічності та відтворення довкілля.

Модель випереджаючої реконструктивної діяльності є пріоритетною.

Ключові слова: місто; агломерація; урбанізовані території; містобудівне відновлення; територіальне планування; реконструкція міст.

Постановка проблеми. Від лютого 2022 р. Росія розпочала війну з використанням усього спектру важких військових озброєнь. В умовах високо урбанізованих територій бойові дії викликають масштабні руйнування, коли від населених міст полишаються руїни та купи щебеню. Окремі урбанізовані території спустошені настільки, що виникають питання – що та у якому обсязі доведеться відновлювати? [1; 2]. Державні інституції стверджують, що після

закінчення війни розпочнеться відбудова населених міст, відновлення територій, містобудівних систем.

Виникають задачі оцінки та визначення обсягів робіт, черговості відновлення, прогнозних термінів відбудови, джерел фінансування, наявності трудових ресурсів та містобудівної бази. Для депресивного регіону, що знаходився у зоні АТО/ОС 8 років, а до того відчув усі наслідки індустріального занепаду, задачі відновлення ускладнюються. Для регіону постає питання розробки регіональної програми розвитку, населені пункти потребують переробки та оновлення генеральних планів на післявоєнний період. Для детального аналізу ситуації, розробки задач містобудівного відтворення необхідно вирішити чимало наукових задач: визначити кількісну та якісну характеристику масштабів руйнувань; розробити методичку оцінки впливу характеру руйнувань на стан об'єктів та можливість їх відтворення; розробити класифікацію містобудівних об'єктів за характерними типологічними ознаками; запропонувати підходи до відновлення порушених урбанізованих територій, спрямованих на їх сталий розвиток.

Аналіз відомих досліджень і публікацій. Міське урбанізоване середовище, містобудівний розвиток формують наукові проблеми та завдання, якими займалась велика кількість науковців. На різних відрізках часу, у різних регіонах проблеми урбанізації, субурбанізації призводили до потреб регулювання містобудівного розвитку. Діалектика єднання та протиріч форми та функції зумовлювали вибір напрямку змін. Європейський досвід періоду після Другої світової війни спирався на еволюційні зміни у міському розвитку. Кризові явища виникали у регіонах моногалузевого спрямування індустріального періоду. Для України період змін був визначений переходом від планової до ринкової економіки, що співпав з періодом зміни технологічного укладу. Проблеми та завдання міської реконструктивної діяльності широко проаналізовані та досліджені у роботах вітчизняних науковців [3–6]. Розвиток містобудівних систем, види реконструкції та моделювання форм реконструктивних дій отримали повноцінний науковий аналіз [7–10]. Принципи містобудівної, об'ємної і функціональної реконструкції споруд досліджено у [11]. Але ситуація, що утворилась внаслідок війни, є неприродною, штучною, катастрофічною. З боку містобудівного функціонування зміни відбулися миттєво. В умовах, коли відсутність фактів замінює знання принципів, пошук та розробка актуальних завдань містобудівного розвитку вимагає додаткового аналізу.

Мета статті. Дослідження впливу масштабів та характеру руйнувань внаслідок бойових дій у Луганській області на можливості відтворення урбанізованих територій. Визначення завдань містобудівного відновлення урбанізованих територій, порушених бойовими діями.

Виклад основного матеріалу. Наслідки війни створюють системну проблему, для вирішення якої потребуються роки. Війна викликала евакуацію населення, згорання економічної діяльності, параліч комунальної сфери. Повоєнний період поставить складні методологічні завдання: – визначення населених пунктів, що підлягають та не підлягають відновленню; – черговість відновлення; – визначення містобудівної бази розвитку територій. Багато інших питань будуть стосуватись джерел фінансування, суб'єктів процесу розбудови, адміністративних та соціальних проблем. Актуальними стануть завдання оновлення генеральних планів населених міст.

Залишковий ресурс об'єкта відновлення впливає на рішення щодо доцільності його відновлення або реконструкції. Необхідно визначати рівні та категорії об'єктів відбудови. Це складне методологічне завдання. Однією з умов доцільності відновлення об'єкта є здатність забезпечити певну функцію містобудівної діяльності. На рис. 1 наведено карту пожеж внаслідок обстрілів у м. Сєвєродонецьк. Рис. 2 демонструє знімок інтерактивної карти влучань по місту під час боїв за Сєвєродонецьк.

Рис. 1. Карта пожеж внаслідок обстрілів м. Сєвєродонецьк

Схожа ситуація у містах Кремінна, Рубіжне, Лисичанськ, що утворюють Лисичансько-Сєвєродонецьку агломерацію. Руйнування

охоплюють всю територію агломерації. Наприклад, можна відзначити, що всі 5 мостів через річку Сіверський Донець у межах агломераційного утворення зруйновані.

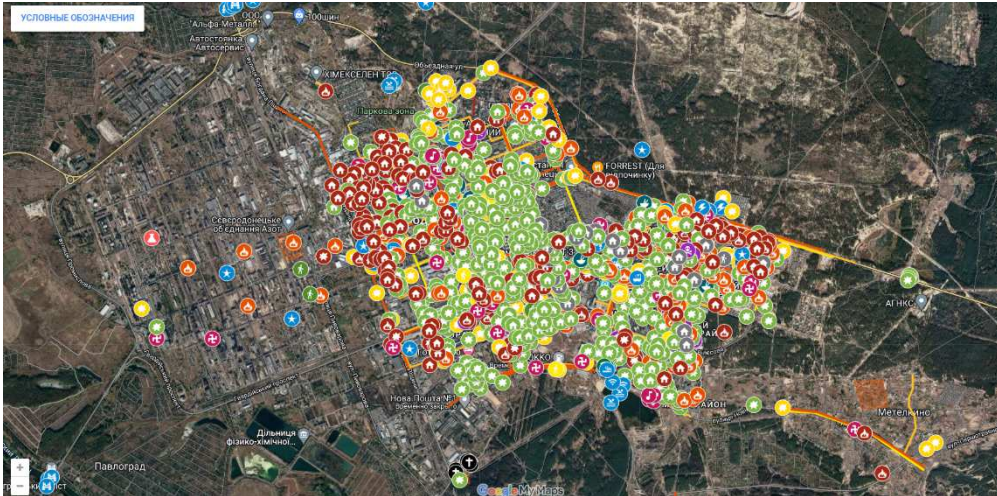

Рис. 2. Інтерактивна карта влучань по м. Северодонецк Луганської області

Рівнями реконструкції урбанізованих територій є групи поселень/агломерації; населені пункти; планувальні одиниці міст; окремі будівлі та споруди [8]. Об'єктна класифікація містить житлові будинки; цивільні будівлі та споруди; об'єкти громадського призначення та користування; адміністративні установи; транспортні споруди та вузли; комунальні підприємства; промислові підприємства; інженерні мережі; вулично-дорожню мережу; ландшафтні території та зелені насадження.

Наведена класифікація дозволяє зробити групування об'єктів за ознаками розміру територій та за принципом першочерговості відновлення об'єкта містобудування.

Війна триває, наші міста поки під окупацією. Тільки після деокупації можна буде формалізувати масштаб руйнувань (кількісний та якісний), наявність працездатного чоловічого ресурсу, види економічної діяльності, що здатні до швидкого відтворення.

Виникають чинники взаємного впливу. Форма використання змінюється внаслідок війни. Виникає потреба у нових функціях. Це призводить до зміни форми у період повоєнного відтворення [12; 13].

Постає завдання правильно оцінити перспективи та визначити напрям змін. Завдання перетворення мають за мету забезпечення

сталого розвитку регіону в післявоєнних умовах. Після деокупації слід розробляти програму регіонального відтворення/відновлення, що охоплює територію областей, містобудівні утворення (міста та селища), інфраструктурні об'єкти, об'єкти та системи інфраструктури міських та групових поселень.

Принцип ієрархічності та принцип комплексного розвитку визначають, що недоцільно планувати розвиток окремого міста, не враховуючи інтереси території [14]. Також недоцільний рівномірний розподіл фінансування по територіальному принципу. Необхідно визначати точки росту і напрями випереджаючого розвитку, підтримувати функцію, проєкт, який здатен забезпечити високий рівень віддачі.

Орієнтовні задачі містобудівного відновлення торкаються як об'єктів, так і територіальних структур [7; 8; 9; 15], і вони на першому етапі достатньо численні:

- адміністративно-територіальна реформа області (в тому числі вирішення питання обласного центру);
- доцільність збереження статусу міста окремих населених пунктів.

Визначення зон, що підпадатимуть під спеціальні умови прикордонного регіону. Можна стверджувати, що регіон з внутрішнього, транскордонного став прикордонним, порубіжним [6; 18].

На перспективу підлягає коригуванню опорний каркас шляхів сполучення з урахуванням нових реалій. За часів СРСР мережа шляхів тяжіла до центру. Територія України була транзитною у напрямку півдня та Кавказу. Це визначить перелік додаткових інженерних споруд, завдання відновлення і реконструкції існуючих мостів, естакад, аеродромів.

Річка Сіверський Донець, яка є кордоном від Новокиївка/Макаров Яр до н.п. Поповка, має змінити статус використання. Ріка має бути забезпечена засобами контролю, захисними спорудами.

Потрібен кадастр підприємств та установ, що функціонуватимуть у регіоні та підпорядковуватимуться центральним органам виконавчої влади (виправні колонії, місця ув'язнення, військові містечка, полігони).

Можливо матимуть місце зони та території з обмеженим використанням – заміновані або заражені, котрі треба буде визначити.

Визначити об'єкти, що мають фінансуватись за кошти держави, та включити їх в програми та генеральні плани розвитку міст.

Визначити об'єкти, в яких існує потреба для забезпечення сталого розвитку міст та регіону, – школи, дитячі садки, спортивні заклади, лікарні, поліклініки, будинки людей похилого віку, адміністративні будівлі. Наприклад у м. Лисичанськ зруйновано практично всі адміністративні будівлі. І якщо перераховувати функції, то базовий перелік містить будівлі мерії, МВ УМВС та національної поліції, прокуратури, суду, СБУ, станції швидкої допомоги, МНС.

Окремо стає питання організації освітянської діяльності у регіоні – від середньої освіти до вищої. Залишити регіон без освіти означає позбавити регіон майбутнього. Отже, має бути визначена локація провідних закладів освіти у області.

Визначити об'єкти комерційного характеру, їх правовий статус, умови подальшого функціонування. У регіоні є декілька значних підприємств, щодо яких потрібні виважені юридичні рішення – вугільні шахти – приватні та державні, Лисичанський НПЗ, Завод Зоря, Рубіжанський КБК, Сєверодонецький Азот та інші. Менеджмент бізнесу має знати плани розвитку регіону, щоб узгоджувати свої проєкти.

Міські функції у визначених обсягах дозволять сформувати перелік об'єктів цивільного призначення.

Загальнодержавні завдання визначають статус та перелік об'єктів військового та безпекового призначення.

Для населених пунктів потрібно розробляти актуальні генеральні плани. Для області – ініціювати перегляд схем регіонального розвитку, спрямованих на випереджальний розвиток програм та проєктів, що забезпечують насамперед структурне зростання територій.

Базові чинники визначають, що урбанізовані території більш успішні та конкурентно спроможні.

Вкладати фінансові ресурси більш доцільно в утворення та розвиток робочих місць, а не у загальний благоустрій території.

Регіон буде відчувати дефіцит робочої сили. Програми відбудови зіткнуться з нестачею будівельників. Необхідно забезпечити привабливість та безпеку регіону.

Висновки. Міста Луганщини належать до категорії індустріальних та мають різні планувальні структури, особливу композиційну побудову. Воєнні дії призводять до того, що основні

містобудівні принципи потребують коригування. Зміна функцій та форми територій – це основні задачі відновлення. На початковому етапі важко визначити домінуючу частину. Завдання містобудівного відтворення урбанізованих територій та зруйнованих міст повинні враховувати принципи захищеності та безпеки, доступності, автономності, адаптивності, привабливості, екологічності та відтворення довкілля.

Військовий та спеціальний характер використання територій буде пріоритетним. Отже, планувальний каркас території має зазнати змін.

Транскордонне співробітництво змінюється кордоном та захисною смугою відчуження. Відновлення звільнених територій становить той випадок, коли конче потрібно виконати перегляд, оновлення генеральних планів, схем регіонального розвитку, спрямованих на випереджальний розвиток програм та проєктів, що забезпечують насамперед структурне зростання територій. Модель випереджаючої реконструктивної діяльності є пріоритетною.

У містах доцільно створювати та підсилювати відділи головного архітектора міста, розширеного штату, для опрацювання поточних та перспективних завдань розвитку міст.

У обласній військовій адміністрації доцільно формувати структуру містобудівного розвитку укомплектованого фахівцями за напрямом.

Урбанізовані території з нормальною щільністю більш успішні та конкурентно спроможні. Вкладати кошти більш доцільно в утворення та розвиток робочих місць, а не у загальний благоустрій території [19].

Слід врахувати, що внаслідок міграції населення регіон буде відчувати дефіцит робочої сили. Отже, програми відбудови зіткнуться з нестачею будівельників.

Передбачити частину території вивести з використання з природоохоронною метою, для ландшафтного відтворення, зокрема лісові масиви, прирічкові території. Максимально зберегти екологічно вцілілі ділянки.

1. Кричковський О. В Зеленського розповіли, скільки міст окупанти повністю знищили в Україні. *Зеркало недели | Дзеркало тижня | Mirror Weekly*. URL: <https://zn.ua/ukr/UKRAINE/v-zelenskoho-rozpovili-skilki-mist-okupanti-povnistju-znishchili-v-ukrajini.html> (дата звернення: 05.05.2023).
2. У Сіверськодонецьку росіяни знищили 70% будинків, а Попасну

відновлювати не збираються. *Дивись.info*. URL: <https://dyvys.info/2022/08/10/u-siverskodonetsku-rosiyany-znyshhyly-70-budynkiv-a-popasny-vidnovlyvatu-ne-zburaytsa/> (дата звернення: 05.05.2023). **3.** Демин Н. М. Городские агломерации в контексте исследования феномена форм и систем расселения. *Містобудування та територіальне планування* : наук.-техн. зб. К. : КНУБА, 2012. Вип. 45, Ч. 1. **4.** Осітнянко А. П. Планування розвитку міста : монографія. К. : КНУБА, 2001. 458 с. **5.** Ключниченко Є. Є. Реконструкція житлової забудови. К. : КНУБА, 2000. **6.** Ключниченко Є. Є. Соціально економічні основи планування та забудови міст. К. : УАА, НДПІ містобудування, 1999. 348 с. **7.** Плешкановська А. М. Методи та прийоми реконструкції міських територій. *Містобудування та територіальне планування*. Київ : КНУБА, 2005. Вип. 21. С. 275–280. **8.** Плешкановська А. М. Реконструктивна діяльність в контексті міського розвитку. *Містобудування та територіальне планування*. Київ : КНУБА, 2010. Вип. 37. С. 413–420. **9.** Плешкановська А. М. Питання реконструкції в теорії та практиці містобудування. *Містобудування та територіальне планування*. Київ : КНУБА, 2012. Вип. 42. С. 265–274. **10.** Бірюк С. П. Містобудівні фактори та критерії вибору напрямів реконструкції промислових центрів. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. Київ : КНУБА, 2013. № 32. С. 263–270. **11.** Лещенко Н. А. Загальні принципи комплексного процесу реставраційно-реконструктивних трансформацій історичних центрів малих міст. Сучасні проблеми *Архітектури та Містобудування* : наук.-техн. зб. К. : КНУБА, 2021. Вип. 59. С. 203–214. **12.** Білоконь Ю. М. Функція та структура форми в регіональному плануванні. К. : Київ, 2002. 98 с. **13.** Белоконь Ю. Н. Региональное планирование (теория и практика) / под ред. И. А. Фомина. К. : Логос, 2003. С. 259. **14.** Смоляр И. М. Принципы градостроительного проектирования и предложения по разработке планов городов в новых социально-экономических условиях. М., 1995. **15.** Рішард Б. Місто: визначення та функції. *Економічний часопис*. 2001. XXI. № 9. С. 25–29.

REFERENCES:

1. Krychkovskiy O. V Zelenskoho rozpovily, skilky mist okupanty povnistiu znyshchyly v Ukraini. *Zerkalo nedeli | Dzerkalo tyzhnia | Mirror Weekly*. URL: <https://zn.ua/ukr/UKRAINE/v-zelenskoho-rozpovili-skilki-mist-okupanti-povnistju-znishchili-v-ukrajini.html> (data zvernennia: 05.05.2023). **2.** U Siverskodonetsku rosiiany znyshchyly 70% budynkiv, a Popasnu vidnovliuvaty ne zbyraiutsia. *Dyvys.info*. URL: <https://dyvys.info/2022/08/10/u-siverskodonetsku-rosiyany-znyshhyly-70-budynkiv-a-popasny-vidnovlyvatu-ne-zburaytsa/> (data zvernennia: 05.05.2023). **3.** Демин Н.М. Городские агломерации в контексте исследования феномена форм и систем расселения. *Містобудування та територіальне планування* : наук.-техн. зб. К. : КНУБА,

2012. Vyp. 45, Ch. 1. **4.** Ositnianko A. P. Planuvannia rozvytku mista : monografiia. K. : KNUBA, 2001. 458 s. **5.** Kliushnychenko Ye. Ye. Rekonstruktsiia zhytlovoi zabudovy. K. : KNUBA, 2000. **6.** Kliushnychenko Ye. Ye. Sotsialno ekonomichni osnovy planuvannia ta zabudovy mist. K. : UAA, NDPI mistobuduvannia, 1999. 348 s. **7.** Pleshkanovska A. M. Metody ta pryimy rekonstruktsii miskykh terytorii. *Mistobuduvannia ta terytorialne planuvannia*. Kyiv : KNUBA, 2005. Vyp. 21. S. 275–280. **8.** Pleshkanovska A. M. Rekonstruktyvna diialnist v konteksti miskoho rozvytku. *Mistobuduvannia ta terytorialne planuvannia*. Kyiv : KNUBA, 2010. Vyp. 37. S. 413–420. **9.** Pleshkanovska A. M. Pytannia rekonstruktsii v teorii ta praktytsi mistobuduvannia. *Mistobuduvannia ta terytorialne planuvannia*. Kyiv : KNUBA, 2012. Vyp. 42. S. 265–274. **10.** Biriuk S. P. Mistobudivni faktory ta kryterii vyboru napriamiv rekonstruktsii promyslovykh tsestriv. *Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannia*. Kyiv : KNUBA, 2013. № 32. S. 263–270. **11.** Leshchenko N. A. Zahalni pryntsypy kompleksnogo protsesu restavratsiino-rekonstruktyvnykh transformatsii istorychnykh tsestriv malykh mist. *Suchasni problemy Arkhitektury ta Mistobuduvannia : nauk.-tekhn. zb.* K. : KNUBA, 2021. Vyp. 59. S. 203–214. **12.** Bilokon Yu. M. Funktsiia ta struktura formy v rehionalnomu planuvanni. K. : Kyi, 2002. 98 s. **13.** Belokon Yu. N. Regionalnoe planirovanie (teoriya i praktika) / pod red. I. A. Fomina. K. : Logos, 2003. S. 259. **14.** Smolyar I. M. Printsypy gradostroitel'nogo proektirovaniya i predlozheniya po razrabotke planov gorodov v novykh sotsialno-ekonomicheskikh usloviyah. M., 1995. **15.** Rishard B. Misto: vyznachennia ta funktsii. *Ekonomichnyi chasopys*. 2001. XXI. № 9. S. 25–29.

Sokolenko K. V., Post-graduate Student (Volodymyr Dahl East Ukrainian National University, Kyiv)

ANALYSIS OF TASKS FOR URBAN RENEWAL OF URBANIZED TERRITORIES IN THE LUHANSK REGION

The impact of the scale and nature of the destruction caused by hostilities in the Luhansk region on the possibilities of reproduction of urbanized territories is studied. The task of urban reconstruction of urbanized territories disturbed by hostilities has been determined.

The expediency of restoring the object is determined by the ability to provide a certain function of urban planning activity. The objects are grouped according to the size of the territories and according to the principle of priority for the restoration of the urban planning object. The principle of hierarchy and the principle of integrated development determine that it is inappropriate to plan the

development of a separate city without taking into account the interests of the territory. The task of urban reproduction of urbanized areas and destroyed cities must take into account the principles of security and safety, accessibility, autonomy, adaptability, attractiveness, environmental friendliness and reproduction of the environment. Cross-border cooperation is replaced by a border and a protective zone of exclusion. Restoration of freed territories is a case when it is necessary to review and update general plans, regional development schemes aimed at anticipatory development of programs and projects that primarily ensure the structural growth of territories. The model of anticipatory reconstructive activity is a priority.

Approximate tasks of urban renewal affect both objects and territorial structures. Administratively-territorial reform of the region. The expediency of preserving the city status of individual settlements. Determination of zones subject to special conditions of the border region. Adjustment of the supporting framework of communication routes taking into account new realities. Creation of a cadastre of enterprises and institutions that will function in the region and will be subordinated to the central bodies of the executive power. City functions in the specified volumes will allow to form a list of objects of civil purpose.

The region will experience a labor shortage. Reconstruction programs will face a shortage of construction workers. It is necessary to ensure the attractiveness and safety of the region.

***Keywords:* city; agglomeration; urbanized territories; urban renewal; spatial planning; urban reconstruction.**
